

The Project Gutenberg eBook of Si Rizal at ang mga Diwata: Zarzuelang Tagalog na may Dalawang Yugto, by Jose N. Sevilla

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Si Rizal at ang mga Diwata: Zarzuelang Tagalog na may Dalawang Yugto

Author: Jose N. Sevilla

Release date: July 22, 2006 [EBook #18887]

Language: Tagalog

Credits: Produced by Tamiko I. Camacho, Pilar Somoza, and the Online Distributed Proofreading Team at <http://www.pgdp.net> Handog ng Proyektong Gutenberg ng Pilipinas para sa pagpapahalaga ng panitikang Pilipino. (<http://www.gutenberg.ph>)

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK SI RIZAL AT ANG MGA DIWATA:
ZARZUELANG TAGALOG NA MAY DALAWANG YUGTO ***

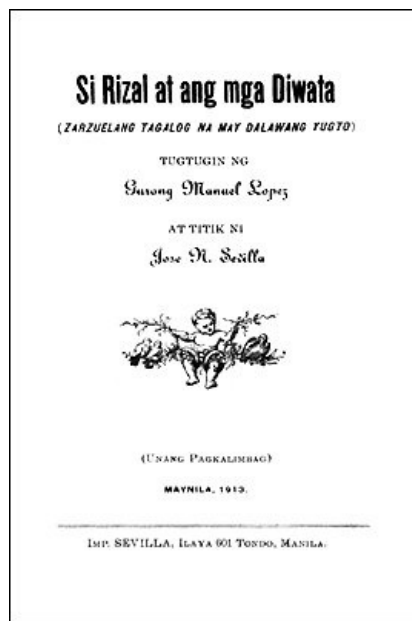
MANUEL DE LEOS EX PRIMER CORTADOR DE WHITE HOUSE	
Ofrece sus ser- vicios al público elegante de Manila y Provincias, garanti- zando los trabajos de su propio Establecimiento.	Confec- ción de trajes para Caballeros y Mil- itares a precios muy económicos en 7, 12, 20 y 40 horas a satis- facción del interesado.
Trajes de seda, cruda y blanca, desde P. 25, 30, 35, 40, 45 y 50 traje.	
Trajes de lanas inglesas, precios á medida. Des- de P. 16, 18, 20, 22, 25, 30, 35, 40, 45 y 50 traje.	
Trajes Blancos Drill de hilo y Eñipos. Desde P. 12 14, 16, 18 y 20 traje.	
Eñipos de algodón, Traje P. 8 y 90 dólares	
Drill de algodón extra, Traje P. 7 y P. 80 dólares.	
Drill de algodón, Traje P. 6 y P. 70 dólares.	
Trajes de Color, Desde P. 7 y P. 8 traje.	
VENDE: Capotes, Sombrillas, Paraguas, Cuellos, Cochinas, Perfumes, Pañuelos, Calcetines, Cami- sotas etc., etc.	
TRI, 540. Juan Luna 474, Binondo. Importación de tejidos en distintos países de Europa y América.	

Librería de R. Martínez
153-155 Real, Intramuros, Manila.

Textos de Medicina y Farmacia, De Legislación y Jurisprudencia.
De la y 2.a Enseñanza. Obras poeclables, Libros de otros. Novelas
Españolas y Tagalogas. Libros en blanco de Contabilidad para Comer-
cio Cauderanos y Libros en Blanco, Composición y Memorandum
Book, Tintas Steplon's y Carter's. Lápices "Jams" y "H" de la
afamada casa A. W. Faber. Plumas de viajes de oro, perras al alcance
de todos. Efectos de Escritorios y Gran variedad de Postales Francesas
y Alemanas etc., etc.

Si Rizal at ang mga Diwata

(ZARZUELANG TAGALOG NA MAY DALAWANG YUGTO)

TUGTUGIN NG
Gurong Manuel Lopez
AT TITIK NI
Jose N. Sevilla

(UNANG PAGKALIMBAG)
MAYNILA, 1913.

IMP. SEVILLA, ILAYA 601 TONDO, MANILA.

TALAAAN NG NILALAMAN

UNANG YUGTO

I Tugma

II Tugma

III Tugma

IV Tugma

IKALAWANG YUGTO

I Tugma

II Tugma

III Tugma

IV Tugma

V Tugma

VI Tugma

VII Tugma

Dr. José Rizal y Mercado

Ala-ala sa dakilang Bayani, bilang pamimintuho sa kanyang mga banal na mithiin.

Ang Kumatha

MGA TAONG GAGANAP

Rizal 14 na taon

Filipinas

Anangki

Sakim

Ingit

Minerva

Panahon

MGA DIWATA {
Kagandahan
Karangalan, Kasayahan at
Kayamanan

CORO NG {
Kabataan
Kabinataan
Mga Panganay

TAGUBILIN:

Ipinagbabawal ang pagtatanghal na walang pahintulot ng Gurong si G. Manuel Lopez at ng Kumatha.

UNANG YUGTO

*Sa kabilang dako ng tanawin ay kakahuyan at bundukin at sa kabilang dako'y bahagi ng dagat
BAY.*

*Isang bangkang lunday ang nakapugal na bay-bayin.
Lalabas ang Coro ng Kabataan na boong lugad na nagaawit.*

I TUGMA

AWITIN

- (LAHAT) Tayo na't magpaliguan
Dito sa dagat na tabang
Tubig niya'y sakdal linaw
Anong sarap! Anong inam!
- (LALAKI) Banka'y atin nang ibunsod
At sabayan ng pag-gaod
Kapit kayo't mahuhulog
Mahirap na ang malunod.
- (BABAI) Anong sarap na aliwan
Ng mamangka sa dagatan
Huwag kayong magagalaw
Ang bangka ay gumigiwang.
- (LAHAT) Tayo na't maglusungan
Sa tubig na sakdal linaw
Hayo na't maglundagan
Anong sarap manimbulan!

Magpapasukang lahat sa loob. Si Rizal ay lalabas sa kabilang dako na wari'y may hinahanap.

Páhiná 6

II TUGMA

- RIZAL:—
Ako ay iniwan.... Hindi na inisip,
Ang nagsisiluhang Ina at kapatid,
Nagpasasang lahat sumimsim ng tamis
Ng pagliliwaliw.... at kami'y sa sakit.
- Anong pagkahirap ng ganitong buhay
Maraming kapatid ay di maasahan,
Ang nangatuturing na mga panganay
Na dapat huwarin sa mabuting asal,
Sa landas ng puri'y dapat na mag-akay
At dapat magsikap ng ikararangal,
Ng kanyang kaanak, ng kanyang pangalan,
Ay siyang nagiging masamang huwaran
At dumog sa hilig na napakahalay.
- Ang tanang pag-asa ng Ina kong giliw
Ang kabinataang dinaladalangin,
Siyang tatawagan, aking ituturing
Yaring kalagayang balot ng hilahil.
- Nguni't hindi kaya ariing aglahi
Ng mga kapatid ang gayong mungkahi?
(Mag-iisip ng boong alinlangan)
Sa ano't ano ma'y aking luwalhati,
Ang agad malaman yaring pagwawari.

(Anyong hahanapin, sa kabilang dako'y lalabas ang Kabinataan.)

Páhiná 7

III TUGMA

(ANG KABINATAAN AT SI RIZAL)

SALITAAN:

- KABINATAAN:— Ang buhay ng tao ay isang pangarap
Isang kasayahang walang makatulad
Ang di magtamasa ay hangal at uslak
Laging magtitiis, laging maghihirap.
- RIZAL:— *(sa sarili)* Ang kabinataan....
(lalapitan) Kayo 'y siyang pakay
Talagang sadya kong kayo'y tatawagan,
Sana'y isasamong si Ina'y káwaan.
(tunog) Ibig baga ninyo mga hinihirang
Na samahan ako't Siya'y saklolohan?
- KABINATAAN:— Kami ay may lakad; huwag abalihin
At ang kasayaha'y dapat tamasahin,
Hindi mo ba tantong ang hindi sumimsim
Sa kanyang tagayan ay mangmang ó baliw?
(hihimukin) Sumama ka Rizal, sa ami'y sumama
At doon pahirin ang bakas ng dusa.
- RIZAL:— *(malungkot)* Sumama pa ako?... Paano si Ina?....
- KABINATAAN:— *(pakutya)* Si Ina?... Bayaan. Siya ay saka na.
(Pasubali) Tawagan na muna ang mga panganay:
- RIZAL:— Kayo'y kapatid ding dapat na asahan;
- KABINATAAN:— Sila'y siyang unang dapat na dumamay.
- RIZAL:— Samahan na ako. Tayo na't suyuan.
- KABINATAAN:— Nalalaman mo nang kami ay may lakad.
- RIZAL:— Matitiis kayang hindi bigyang lunas
Ang sakit ni Ina sa gitna ng hirap?
- KABINATAAN:— May panahon pa rin.... *(aalís)*
- RIZAL:— Kung tapos nang lahat.

Páhiná 8

IV TUGMA

Mapagiisa si Rizal.

- RIZAL:— Ang aking pag asang mangakakatulong
Na mangag-iibis ng dusa't lingatong,
Di man nabahala sa tapat kong lungoy,
Hindi man dinigig ... Agad nang yumaon.
- Masayang masayang parang walang malay,
Nagsasamantala ng galak sa buhay;
Parang mga musmos na di nalalamang
Ligayang sandali'y agad napaparam.

(Mayyukayok sa isang dako ng tanawin na waring may iniisip.)

LALABAS ANG MGA DIWATA NA MAG AAWITAN NG KAAKIT-AKIT. SI INGIT AT SI SAKIM AY SA KABILANG DAKO.

SALITAAN.

- ANANGKI:— Mga Diwata kong hirang
Inyong akitin si Rizal;
Akitin mo Kagandahan,
Ganda ang iyong ialay.
- KAGANDAHAN:— Siya'y aking lalambingan.
- ANANGKI:— Ikaw naman Kasayahan
Pilitin mong siya'y mapukaw.

KASAYAHAN:—

Sa puso'y siyang bubuhay.

ANANGKI:—

Tulungan mo Karangalan
Gayumahi't nang masilaw

Páhiná 9

KARANGALAN:—

Aalayan ko ng dangal.

ANANGKI:—

Akitin mo Kayamanan
Ng salaping makikinang.

KAYAMANAN:—

Sisiluin ko ng yaman.

ANANGKI:—

Hayo na at siya'y lapitan
At gisinging malumanay.

AWITIN:

MGA DIWATA:—

Tayo na't ating gisingin
Halina't atin siluin
Alayan natin ng lambing
Upang siya'y sumaatin.

Rizal, Rizal, gumising na
Silayan kami ng mata
Asahan mong liligaya't
Malilimot ang balisa.

SALITAAN.

ANANGKI:—

Rizal, Anó't namamanglaw?
Baki't ka ba nagdaramdam?
Sabihin mo, iyong tura't
Ako'y handa sa pag-damay

RIZAL:—

Dahilan kay Inang mahal
Na nagagapos ng lumbay.

ANANGKI:—

¡Ah! Yaon ang dahilan
Ng di mo ikatiwasay?
Ibig mong aking lunasan
Ang mga sakit sa buhay?

RIZAL:—

(sa sarili) ¡Oh pusong napakaranggal!
(sa kausap) Kayo ay pagtatapatan
Ang tanging pag-asa, ang Kabinataan,
Ang nangatuturing na mga panganay
Ang dapat lumunas, ang dapat dumamay
Ay na nga hihimbing, at nalilimutang
Sila'y may ina pang dapat paglingkuran.

Páhiná 10

ANANGKI:—

Dahil lamang doon, ikaw ay nalumbay?
Ayokong makitang sino may lumuha,
Kaya't tangapin mo ang aking kalinga.
Ako'y si Anangki. Ako'y si Tadhana.
Nariyat kasama ang tanang Diwata.

(tatawag) Kagandahan: Siya, kayo'y magpasasa
Pawiin kay Rizal ang bakas ng luha
Iyong ipatantong ikaw ang Hiwagang
Hinababol-habol ng tanang Makata.

At siya'y suyuin ng boong pag-giliw,
Sa kanya'y idulot ang timyas ng lambing,
Siya'y dalhin mo sa mga tanawin
Ng mga pangarap.

KAGANDAHAN:—

Akin pong gagawin.
(Lalapit at hahawakan si Rizal)
Halina, halina sa bayan ng tuwa,
Limutin na Rizal ang mga pag-luha,
Puso ko't puso mo'y mag-iisang diwa
At magasusumisid sa dagat "biyaya".

Ikikitil kita ng mga bulaklak
At siyang idadampi sa pusong may hirap

Kita'y susuubin ng aking pag-liyag
Ng sa pighati mo'y siyang maging lunas,

Páhiná 11

Siya na ang sakit.

RIZAL:—

(alinlangan) Hindi ko magawang
Agad na sumimsim ng ala'y mong tuwa;
Ang Ina ko'y siyang sumasagunita
Mandi'y nakikitang lunod na sa luha.

KAGANDAHAN:—

Pawiin sa loob ang tanang ísiping
Makapagdudulot ng dusa't hilahil
At ngayo'y panahong ating tamasahin
Ang galak sa buhay na sumasaatin.

Buklatin ang pusong iyong iyo lamang,
Tanging makikita'y pagsintang dalisay
Tahas masasabing tanging-tanging ikaw
Ang itinitibok ng puso ko't buhay.

Pawang tuwa't suyo, ang ipakikita
Ng nananabik kong puso sa pagsinta't
Di ka babahiran bahagya mang dusa.

RIZAL:—

Tunay ang sabi mo?

ANANGKI:—

Yao'y nasulat na,
Nang lalong maganap ang dulot kong alay
Ngayo'y kilalanin ang isa pang abay.
(Tatawag) Kasayahan ... Lapit: Siya ay alayan
Ng tanging samyo mong kabangubanguhan.
Ang mga mata mong kapilas ng langit,
Ay tanging kay Rizal dapat mong ititig;
Ang masayang ngiting sa dusa'y pambihis,
Ang mabining kilos na nakasakit
Ang mahinghing anyo, ang timyas ng halik,
Ang gandang sariwang laging nagtatalik,
Ang matang mapungay, ang diwang malinis,
Idulot kay Rizal.

Páhiná 12

KASAYAHAN:—

Ganap na ang nais!

RIZAL:—

(Hangang-hanga) Ito kaya'y tunay?

KASAYAHAN:—

Hindi panaginip.

ANANGKI:—

(tatawag) Karangalan ... Siya ay iyong putungan
Ng nakahihiling iyong katangian:
Gawin mong si Rizal ay laging hangaan
Sa boong daigdig ng lalo mang paham.
Ibig kong makita na siya'y kapiling
Ng lalong Bayaní, ng lalong Magiting,
Ibig kong makitang siya'y pintuhuin
Ng tanang linalan....

KARANGALAN:—

Ang gayo'y gagawin.

ANANGKI:—

At kulang pa yata ... *(mag-iisip)* Ah! si Kayamanan!

KAYAMANAN:—

Ako po'y utusan.

ANANGKI:—

Ngayon di'y gampanan,
Yarin tagubilin, sa íkatitibay
Na kanyang ligayang walang katapusan;
Sinupin mong lahat, na ang kayamanang
Mahahagilap mo sa boong tinakpan,
Ang lahat at lahat ay iyong ialay
Kung kailanganin ng batang si Rizal.

RIZAL:—

(magalang) Bago ko tangapin ang tanang biyaya'y
Bayaang ialay ang aking paghanga.

ANANGKI:—

Sila'y alipin mo; ang mga Diwata'y
Iyong iyo lamang. Hayo't magpasasa.

RIZAL:—

(Magalang) Anangki, salamat.
(sa mga Diwata; boong tamis) Halina kay Ina
Oh! mga giliw kong panglunas sa dusa,
Tayo na't piliting siya'y lumigaya,
Yamang ako'y inyo, kayo nama'y kanya.

Páhiná 13

LAHAT:— (sabay) Di kami nanayag. Kami'y iyo lamang.

KAGANDAHAN:— Ang kahi ma't sinong magnais umagaw
Ng biyayang iyo, iyong iyong tunay
Ay aming kagalit gagawing kaaway

RIZAL:— Sa makatwid, ay ...

LAHAT:— Iyo nang nalaman.

KAGANDAHAN:— Na sino't sino mang sa iyo'y pumiling,
Sino mang aagaw ng sariling amin
Ay sisiphayuín ng siphayong baliw.

RIZAL:— (magalang) Anangki, Tadhana, ako'y patawarin.
Ang tanang Diwatang kaloob sa akin
Ay di maaaring aking tamasahin,
Náíyan, kunin na, muli mong bawiin.

ANANGKI:— Sa anong dahilan?

RIZAL:— Sa malaking bagay.
Ako ay di akin, ako ay kay Inang,
Ang kanyang tiisin ay akin ding tunay,
Ang aking ligaya'y kanyangkanya lamang
Kaya't di maaring ang tanan mong alay
ay tamasahin ko at pagpasasaan.

ANANGKI:— (matimyas) Ano pa ang ibig? pinawi kong lahat
Ang mga hirap mo ng mabisang lunas.

RIZAL:— Di ko kailangan ... Nais ko pa'y hirap
Kung akin sarili. Aanhin ang galak
Na di maihandog sa Ina kong liyag?

ANANGKI:— (payamot) At tumatangi ka sa mga biyaya?

RIZAL:— (boong saklap) Hindi maaari, di ko magagawang
Ako ay mag isang lumasap ng tuwa.

ANANGKI:— (boong poot) Ako'y ginagalit.

RIZAL:— (mayumi) Ikaw ang bahala.

ANANGKI:— (galit) Ang ngit-ngit ni Sakim, ang poot ni Ingit
Ang aking higanti'y siyang mag-uusig
Asahan; asahang ano mang masapit
Kita'y tatalian ng mga pasakit.

(tatawag) Ingit, Sakim, Ayan: (ituturo) Siya'y kilalanin
Siya'y higantihan ng ngit-ngit ng baliw
Sa hapis na buhay, huwag pagitawin
At ipaglubugan sa tanang hilahil.

SAKIM:— (boong kasiyahan) Ako ang bahala; aking nalalaman
Ang aking gagawin upang pasakitan.

SAKIM:— Di ako tutugot na siya ay gumitaw
Aking pipilitin na siya'y mamatay.

Páhiná 14

TABING.

IKALAWANG YUGTO

I TUGMA

Pagbubukas ng tabing ay makikita si Rizal nayuyukayok. Lalabas ni Filipinas na nag-aawit ng isang mapanglaw na karaingan.

AWITIN:

FILIPINAS:— Rizal, Rizal, bunsong hirang
Ina mo'y huag bayaan
Ina'y iyong saklolohan
Sa dagat ng kahirapan.

Ang Ina mong tumatangis
Nalulunod na sa sakit
Wala nang kayang magtiis
Sa lingap mo'y nagnanais.

SALITAAN.

RIZAL:— *(alinlangan)* Anong aking magagawa
Sa ako'y mus-mos pang bata.

FILIPINAS:— Sukat ang banal mong nasa
Kung iyong isasagawa.

RIZAL:— *(susuyuin)* ¡Ina! siya na ang pag-luha
Handa akong kumalinga.

FILIPINAS:— Ay Rizal ng aking buhay.
Sa tanang kong katiisan,
Hininga mandi'y papanaw;
Mga binata'y tawagan
Nang ikaw ay matulungan.
Hanapin, tawagan sila,
Ibalita yaring dusa
Nang kanilang maalalang
May tumatangis na Ina.
At sa kanila'y isulit,
Ang pighating tinitiiis
Ng Inang tanging ninibig
Sa libinga'y maghahatid;
Kailangan ko ang tangkilik. *(malulugmok)*

RIZAL:— *(aalalayan)* Ina ... Inang minamahal
Huag mo akong iiwan
Aanhin ko yaring buhay
Kung ikaw ay mamamatay?

Lalabas ang mga Panganay na may dalang manok, baraha at bote ng alak.

II TUGMA

ANG MGA PANGANAY, SI RIZAL AT SI FILIPINAS

SALITAAN:

PANGANAY 1.º:— Mabuhay ang kasayahan!

PANGANAY 2.º:— Mabuhay ang paglilibang!

LAHAT:— Mabuhay! Laging mabuhay!

RIZAL:— *(luhog)* Lingapin ninyo si Inang
Mga kapatid kong hirang
Ako ay inyong tulungan,

Kung kayo man ay may buhay
Ay sa kanya tanging utang.

LAHAT:—

(pakutya) Ohu?... mapagdunung dunungan.
(sa sarili) Bakit malakas ang sugal
Hahanapi'y kapalaran.

FILIPINAS:—

(sa mga Panganay) Ay mga anak ko ...kayo'y nasisinsay
Sa dapat landasin....

PANGANAY 1.º:—

(padabog) Aking nalalamang
Kaliwa'y kaliwa at kanan ang kanan. *(anyong aalis)*

RIZAL:—

Kami na'y lingapin ... Sandaling maghintay ...

PANGANAY 2.º:—

(kay Rizal) At ibig mo yatang kami pa'y turuan?...

PANGANAY 3.º:—

Kung sana'y marunong ó kaya'y mayaman
Disin ay agad kang pinaniwalaan.

PANGANAY 1.º:—

Tayo'y tanghali na.

PANGANAY 2.º:—

Halina at iwan

RIZAL:—

(boong lungcot) At kami ni ina?...

PANGANAY 3.º:—

Kayó?

LAHAT:—

Ating lisan.
(sabay ng alis)

III TUGMA

SI RIZAL AT SI FILIPINAS

SALITAAN

RIZAL:—

Ituro sa akin Inang ginigiliw
Kung sino ang dapat na aking suyuin
At pakaasahang kahit puhunanin
Ang murang buhay kong aking ihahain.

FILIPINAS:—

Tanging bunsong nagmamahal
Ikaw mandin ang nahirang
Na sa aki'y tumangkakal
Noong Bathalang Kumapal.

Páhiná 18

RIZAL:—

Kung magulang yaring bisig.
Kung ganap na yaring bait,
Asahan mo Inang ibig
Na sisikapin kong pilit
Ang sa iyo'y pagtangkilik.

FILIPINAS:—

Napakabanal ang nasa
Kung iyong isasagawa
Ang iyong layong dakila
Na sa aki'y pagkalinga.

Subalit lalong mainam
Ang ikaw sana'y tulungan
Ng aking mga Panganay
Na kapatid mo ring tunay.
Kailangan mong tanglawan
Ang isip na nadidimlan.
Tumawag ka kay Minerva
At sa kanya ay pasama
Tiising mawalay muna
Sa nalulunos na Ina.
Siya kita na'y iiwan
Di na ako makalaban
Sa dahas ng kahirapan. *(anyong aalis)*

RIZAL:—

Ina, Inang minamahal
Ang bunso mo'y huag lisan.

RIZAL:—

(*anyong hahabulin*) Subali't ...May matuwid ka,
At ayaw mong ipakita
Sa akin ang pagdurusa
At aayaw kang talaga
Na ang puso ko'y magbata.
Pagsisikapan ko ano mang masapit
Na sa iyong mata'y huag ng tumigis
Ang saklap ng luhang animo ay batis,
Pagpipilitan kong magkapatid-patid
Ang tanikala mo ng mga pasakit (*papasok*)

(TABING NA LANSANGAN)**IV TUGMA***Lalabas ang mga Panganay***SALITAAN:**PANGANAY 1.º:—

Nanalo ka ba?

PANGANAY 2.º:—

Kung ako'y nanalo ...
Ako ay nahughog.

PANGANAY 1.º:—

Ako ay natalo
Sa masamang hilig tayo ay nabuyo.

PANGANAY 3.º:—

Hindi pa rin huli ... Tayo na'y magbago.
Maling mali tayo ng tinungong landas,
Ang lansangang yao'y patungo sa hirap;
Maligoy matinik, mabato't madawag
At pawang balahong hindi madalumat.

V TUGMA*Lalabas ang Kabinataan***ANG MGA PANGANAY AT ANG KABINATAAN****SALITAAN:**

KABINATAAN:—

Oh! mga Panganay ... Nasaan si Rizal?...
Kami ay samahan

PANGANAY:—

Siya naming pakay
Ang aming ginawing madumog sa sugal
Siyang naging sanhi ng sakit ni Inang

KABINATAAN:—

At kami?... Oh! kami'y nagsisipagsisi

PANGANAY 1.º:—

Tayo na; halina't alayan ng puri
Ang Ina't kapatid na laging duhagi.
Halina't lunasan ang sakit ni Ina
Kalagin ang gapos ng pighati't dusa
Halina tuntunin ang himok tuwi na
Ng bunsong si Rizal

LAHAT:—

Halina ... Halina, (*papasok na lahat*)**(BUBUKSAN ANG TABING)****VI TUGMA**

SALITAAN:

- RIZAL:— Minerva.... Minerva, ako ay tulungan
Ako ay akayin sa landas ng dangal.
- MINERVA:— Ano ang nais mo magiting na Rizal?
Sabihin ng agad.
- RIZAL:— Ang iyong pagdamay
Ang Ina kong minamahal
Sa pighati'y mamamatay;
Minerva ako ay tulungan,
Ang hirap niya'y lunasan,
Ang isip ko ay tanglawan
Ng ningning ng karunungan,
Nang si Ina'y maalayan
Ng bahagyang kaaliwan.
- MINERVA:— Ano ang aking magagawa
Sa Ina mong lumuluha?
- RIZAL:— Tanglawan mo ng biyaya
Diwa kong napakahina,
Nang sa aki'y maniwala,
Kapatid kong matatanda
Sila ay nangahihimlay
Sa mga gawing mahahalay;
Kanilang nalilimutang
Mahigpit na katungkulang
Sa Ina ay tumangkakal;
Ang Ina kong minamahal
Na Ina rin nilang tunay
Sa dusa ay mamamatay ...
Minerva sila'y tanglawan
Ng iyong kapangyarihan.
- MINERVA:— Kailangan magsikap ka
Kung sa aki'y pasasama;
Ang mithiin mong ligaya
Matatagpong walang sala ...
Kay Panahon ka paakay
Siyang may hawak ng buhay
(*tatawag*) Panahon ...
- PANAHON:— (*magalang*) Ako po'y utusan

Páhiná 21

Páhiná 22

VII TUGMA

Si Panahon si Minerva at si Rizal.

SALITAAN

- MINERVA:— Iyong samahan si Rizal
Hangang sa bayan ng dangal
- PANAHON:— Ako ay sunudsunuran
Sa hari ng karunungan
(*kay Rizal*) Kumapit sa akin Rizal
At sa akin ka aakbay;
Ang lakas ng kalakasan
Ang sa iyo'y papatnubay.

Magtatagpotagpo ang lahat ng personaje tangi si Filipinas ang mga Diwata na nakahanda na sa Apoteosis. Ang mga Panganay ay hahanga sa pagkamatás kay Minerva at kay Panahon. Bubuksan nito ang aklat ng buhay.

VIII TUGMA

SALITAAN

Ibig mong tahuin ang guhit ng palad?...
 Narito't pakingan (*bubuksan ang aklat*)
(babasahin) «Laging mahahabag
 Sa palad ng lahi na nawawakawak,
 Sa kapabayaang ng dapat magingat
 Na mga kapatid, hangang mapahamak
 Buhay ang kapalit sa ikakakalag
 Ng lubid na gapos ng Inang may hirap
 Si Ingit, si Sakim ay kakatulungin
 Ng mga kaaway na mang aalipin,
 Sila'y magtatalik, buhay mo'y kikitlin.
 Ang lahat ay tungo sa hatol ng haling.
 Ito ang palad mo na tatalimahin
 Upang mailigtas ang Ina sa lagim.
 Kung maganap ito, ganap na ang palad
 Ng Inang alipin ng mga bagabag,
 Sa inyong silanga'y muli ng sisikat
 Ang araw na bagong maningning ang sinag,
 Wala na ang dusa, wala na ang hirap.
 Sa mga kapatid, sa mga kaanak
 Ay siyang pupukaw, siyang mag-uulat
 Ng dapat na gawin sa ikagaganap
 Ng kanilang laya sa araw ng bukas»

RIZAL:—

(boong kasyahan) Kung ang kulay pula'y kinakailangan
 Na siyang itina sa sikat ng araw
 Dugo ko'y ibubo, pangiti kong alay,
 Nang ang kanyang sinag, lalo pang dumingal.

Nang agad mahawi ang kapal ng dilim
 Na sa kanyang dilag ay nakatatabing.
 Nang agad sumilay ang kanyang luningning
 Na nasasaputan ng pighati't lagim.

Tangi kong pangarap siya'y maalayan
 Ng saganang aliw habang nabubuhay
 Nais kong makilang pawis na ang lumbay.

Tingala ang mukha at wala bakas man
 Ng mga tiniis sa nasawing buhay.
 Nais kong makitang siya ay hangaan
 At tawagtawaging "Mutya ng Silangan".

*Mabubuksang bigla ang tanawin at makikita ng lahat si Filipinas at sa kanyang paana'y nakahilig
 ang mga Diwata.*

HULING TUGMA.

FILIPINAS:—

Ang sapot na itim ng aba kong palad,
 Ang luha sa matang linipos ng hirap,
 Ang gapos na sakit, ang tanang bagabag,
 Ang mga tiisin na sumasahagap
 Ang lahat ng ito'y walang ibang lunas.
 Tangi sa mithi kong kayo'y magyayakap.
 At magkakasamang tumungo sa landas
 Ng ikalalaya sa araw ng bukas.

AWITIN NG LAHAT:

Tayo na't siya'y samahan
 Samahan natin si Rizal
 Sumunod sa kanyang aral
 Si Ina'y ating bihisan.
 Kaalipina'y ibagsak
 Sukdan tayo'y mapahamak
 Salubungin tá ng galak
 "Bagong Araw" na sisikat.

APOTEOSIS:

Samantalang nag-aawit ay unti-unting nahuhubdan ng sapot na itim ang Inang Filipinas at si Ingit at si Sakim ay masisilaw at mahahanga. Dahan dahang ibababa ang tabing.

PLATERIA	E. AMADOR	JOYERIA
V	MADRID 427 429, SAN NICOLAS	V
RELOJERIA	MANILA.	GRABADOS.

TEL. 3614.

*Venta de Brillantes
y piedras preciosas montadas y sueltas.
Relojes de bolsillo y pared de los mejores fabricantes
del mundo.*

Optico Oriental *Azcarraga antes Iris 2021.*

ESTE ESTABLECIMIENTO FILIPINO
Confeciona lentes y anteojos de 1ª clase á precios módicos.
Cristales de plata entera y de noche-vista.

FERNANDO ZAMORA
DENTISTA EN SAN RAFAEL, ILOILO, P. I.

Inventado en Europa y perfeccionado en Manila.

Reconoce los ojos defectuosos y proporcióna sus correspondientes
cristales científicamente confeccionados
RECONOCIMIENTO GRATIS.

Farmacia del
Ldo. Manuel de Santos
ACEVTEROS ESQUINA FOLGUERAS, FONDO, MANILA.

Especialidad en las preparaciones farmacéuticas siguientes:
Vino tónico fosfatado de hierro quina y cacao.
Elixir de Eumenol (poderoso eupeptico, regenerador de la sangre y tónico uterino).
Esencia de pepsina (eupeptico y digestivo).
Sueros artificiales.
Laboratorio Químico Bacterológico análisis de orina, esputos, etc., etc.
Fabricación de ampollas estrictamente dosificadas para la medicación hipodérmica y de urgencia.

EXIGID SIEMPRE ESTA MARCA.

OPTICA NACIONAL
C. LARA Y CIA.
ÓPTICOS CIENTÍFICOS.
123 Rosario Binondo - Tel. 4067

Este Establecimiento Optico Filipino donde se confeccionan mejores LENTES BIFOCALES que no dejan ver ninguna separación visible entre los lentes, pues ambos campos están unidos en una pieza sólida y substancial que no puede aflojarse ni recoger suciedad. Elimina todas las características obsoletas de los antiguos lentes bifocales visibles.
Venid á vernos compatriotas si padecéis algo de la vista y aquí conseguireis anteojos de buen "comfort" ajustados científicamente.

Crispulo Layoc
DENTISTA
GABINETE SAN SEBASTIAN No. 397 Plaza de Quiapo Teléfono 3599.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK SI RIZAL AT ANG MGA DIWATA:
ZARZUELANG TAGALOG NA MAY DALAWANG YUGTO ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.